ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 8, številka 4, december 2004 · ISSN 1408-2969

RESNICA IN KORESPONDENCA

P. F. Strawson

Resnica

prevedel Tomaž Jereb

Citiranje: P. F. Strawson, »Resnica«, *Analiza: časopis za kritično misel* 8, št. 4 (2004): 83–101.

Prevod. Licenca Creative Commons, ki velja za arhiv revije, za prevode ne velja; pravice izvirnika pripadajo njegovim imetnikom.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

P. F. Strawson
prevedel Tomaž Jereb

RESNICA*

G. Austin nam ponuja očiščeno različico korespondenčne teorije resnice. Po eni strani zavrača napako semantikov, ki predpostavljajo, da je "resnično" predikat stavkov; po drugi pa napako, ki predpostavlja, da je korespondenčna relacija drugačna kot zgolj čisto konvencionalna, napako, ki besedo oblikuje po vzoru sveta ali svet po besedi. Če poenostavimo, je njegova teorija, da reči to, da je izjava resnična, pomeni, da je določen govorni dogodek [*speech-episode*] na določen konvencionalen način povezan z nečim v svetu, ki se razlikuje od njega samega. Vendar pa se mi ne zdi zadovoljiva niti Austinova opredelitev navedenih dveh členov resnico podeljujoče relacije niti njegova opredelitev te relacije same. Korespondenčne teorije ni treba očistiti, ampak odstraniti.

1. *Izjave*. – Seveda je nesporno, da kot slovnične subjekte besede "resnično" uporabljamo različne samostalniške izraze. To so navadno samostalniške besedne zveze kot "Kar je rekel" ali "Njegova izjava"; ali pa zaimki oziroma samostalniške besedne zveze, ki jim dodamo "da"-stavek, na primer "To da *p*" in "Izjava, da *p*". Austin predlaga, in tu nimam nobenih ugovorov, da naj bi v primerih, kot so zgornji, v splošnem uporabljali izraz "izjava". To nam bo na filozofsko nezavezujoč način omogočilo reči, da pri uporabi besede "resnično" govorimo o izjavah. Z "reči na nezavezujoč način" menim reči na način, ki nas ne zavezuje k nobenemu stališču glede narave izjav, o katerih tako govorimo; kar nas ne zavezuje, na primer, k stališču, da so izjave, o katerih tako govorimo, zgodovinski dogodki.

   Besedi "trditev" in "izjava" imata vzporedno in prikladno dvojnost pomena. "Moja izjava" je lahko to, kar pravim, ali pa moje izrekanje tega. Moje izrekanje nečesa je zagotovo nek dogodek, to, kar povem, pa ne – in to zadnje, ne pa prvo, je tisto, za kar pravimo, da je resnično. (Govorjenje resnice ni način govorjenja, temveč izrekanje nečesa resničnega. Ko rečemo "Njegova izjava je bila pospremljena z gromkim aplavzom" ali pa "Njegovi vehementni trditvi je sledila osupla tišina", se – ko ga karakteriziramo – zagotovo nanašamo na nek zgodovinski dogodek in ga umestimo v kontekst ostalih. Če rečem, da je to isto izjavo najprej zašepetal Janez in nato zatulil Peter, da je bila izrečena najprej v francoščini in nato ponovljena v angleščini, še vedno zgolj podajam zgodovinske pripombe o priložnostih izgovarjanja; beseda "izjava" sama po sebi pa se je izločila iz nanašanja na nek govorni dogodek. Ti dogodki, o katerih govorim, so šepetanje, tuljenje, izgovarjanja in ponavljanja. Ta izjava ni nekaj, kar bi nastopalo v vseh teh dogodkih. Prav tako o teh dogodkih ali o katerihkoli

* Prevedeno po P. F. Strawson, "Truth", *Proceedings of the Aristotelian Society*, priloga 24, 1950, str. 129-156. – op. prev.

dogodkih nasploh ne govorim posredno, kadar pravim, da je ta izjava resnična, kar se razlikuje od tega, da rečem, da je bila podana na te različne načine. (Govorjenje o izjavi, da je resnična, ni – tako kot je govorjenje o izjavi, da je bila zašepetana, povezano z govorjenjem o nekem govornem dogodku, da je bil šepetanje – povezano z govorjenjem o govornem dogodku, da je bil resničen.) Jalovo je torej spraševanje, o kateri stvari ali dogodku govorim (poleg tega, o čemer ta izjava je), ko razglašam, da je neka izjava resnična; kajti ne obstaja nobena takšna stvar ali dogodek. Beseda "izjava" in besedna zveza "Kar je rekel", sta tako kot konjunkcija "da", ki ji sledi samostalniški stavek, prikladni slovnični samostalniški sredstvi, ki ju uporabimo ob določenih priložnostih za določene namene, predvsem (ne pa samo) ob priložnostih, kjer uporabljamo besedo "resnično". Kaj te priložnosti so, bom poskušal pojasniti kasneje. Predpostavljati, da se, ali da bi se morali vedno, kadarkoli uporabimo edninski samostalnik, pri njegovi uporabi nanašati na nekaj, je starodavna, vendar nič več spodobna napaka.

Bolj sprejemljiva kot teza, da pri razglašanju neke izjave, da je resnična, govorim o nekem govornem dogodku, je teza, da se mora, zato da bi razglasil izjavo za resnično, v okviru mojega vedenja pojaviti vsaj en dogodek, ki je bil podajanje te izjave. To je v veliki meri, vendar pa ne popolnoma (kakor to vidi Austin), pravilno. Priložnost mojega razglašanja, da je neka izjava resnična, mogoče ni to, da je nekdo podal to izjavo, temveč da jaz preudarjam možnost, da bi jo nekdo podal. Ko, na primer, razpravljam o dosežkih države blaginje, bi lahko dejal: "Res je, da se je splošno zdravje skupnosti izboljšalo (da p), toda tako je samo zaradi napredka medicinske znanosti." Ni nujno, da bi kdorkoli – zato da bi to bilo popolnoma pravilno opazovanje – moral reči, da *p*. Ko to izjavljam, ne govorim *o* nekem dejanskem ali možnem govornem dogodku. Jaz sam na določen način in z določenim namenom trdim, da *p*. Vnaprej predvidevam nek možni ugovor, zato da bi ga nevtraliziral. Vnaprej predvidevam, kako bo nekdo podal izjavo, da *p*, tako da jo z dodatki podam sam. Najbolj pomembno je, da dejstvo, da ta uporaba besede "resnično" vedno drsi nazaj ali naprej do dejanskega ali predvidenega podajanja izjav, ločimo od teorije, da je uporabljena za karakteriziranje takšnih (dejanskih ali možnih) dogodkov.

Vsekakor ni enostavno razložiti nedogodkovnega in nezavezujočega smisla besede "izjava", pri katerem velja "izjava" = "to, za kar je rečeno, da je resnično ali neresnično". Kljub tveganju, da bom dolgočasen, bom nadaljeval s to temo. Če ima namreč Austin prav, ko predlaga, da je pri govornih dogodkih osnovno to, da izjavljamo "resnično", potem bi bilo mogoče trditve, s katerimi v nedogodkovnem smislu rečemo za neko izjavo, da je resnična, "zvesti" na trditve, s katerimi izjavljamo resnico dogodkov. Austin izpostavi, da lahko isti stavek uporabimo za podajanje različnih izjav. Brez dvoma pa bi se strinjal, da lahko tudi različne stavke uporabimo za podajanje iste izjave. Pri tem ne mislim samo na različne jezike ali na sinonimne izraze v istem jeziku; temveč tudi na takšne priložnosti, kot je ta, ob kateri rečete o Horvatu: "On je bolan," jaz rečem

Horvatu: “Ti si bolan” in Horvat reče: “Jaz sem bolan.” Pri čemer ne uporabljamo samo različnih stavkov, temveč tudi stavke z različnimi pomeni, vsi skupaj pa “podajamo isto izjavo”; in to je ta smisel “izjave”, o katerem moramo razpravljati, saj o izjavah v tem smislu *prima facie* rečemo, da so resnične ali neresnične (na primer: “To, kar so vsi rekli, namreč, da je bil Horvat bolan, je bilo popolnoma resnično.”) Lahko bi dejali: ljudje podajo isto izjavo, kadar so besede, ki jih uporabljajo, v situacijah, v katerih jih uporabljajo, takšne, da morajo (logično) bodisi vse narediti neko izjavo za resnično ali pa jo narediti za neresnično. Vendar to pomeni uporabiti “resnično” v tolmačenju “iste izjave”. Ali pa bi lahko o zgornjem primeru rekli: Horvat, vi in jaz, vsi podajamo isto izjavo, ker smo – s tem ko smo uporabili besede, ki smo jih uporabili, v situaciji, v kateri smo jih uporabili – vsi aplicirali isti opis na isto osebo v določenem trenutku njene zgodovine; kdorkoli bi apliciral ta opis na to osebo (itd.), bi podajal to izjavo. G. Austin bi potemtakem morda hotel analizirati (A) “Izjava, da je bil Horvat bolan, je resnična” na sledeči način: “Če je kdorkoli izgovoril ali pa je bil na tem, da izgovori takšne besede tako, da v situaciji, v kateri so izgovorjene, aplicira na neko osebo isti opis, kot ga na to osebo apliciram jaz, ko sedaj izgovarjam besede ‘Horvat je bil bolan’, potem je govorni dogodek, ki sledi, bil ali pa bi bil resničen.” Vseeno pa se zdi jasno, da nič drugega, razen želje po odkritju metafizično brezhibnega prvega izraza za navedeno korespondenčno relacijo, ne bi moglo napeljati kogarkoli na to, da bi sprejel analizo (A) kot dovršeno splošno hipotetično analizo. Ta predlog bi bil verodostojen samo, če bi bili slovnični subjekti izraza “resnično” splošni izrazi, ki bi se nanašali na posamezne govorne dogodke, ki so lahko edinstveno datirani. Vendar pa je preprosto in očitno dejstvo, da izrazi, ki se pojavljajo kot takšni slovnični subjekti (“Kar so rekli”, “To ..., da *p*” in tako naprej), v teh kontekstih nikoli ne zastopajo takšnih dogodkov.[1] To, kar so povedali, nima datuma, čeprav posamezna govorjenja o tem lahko datiramo. *Izjava, da p*, ni nek dogodek, čeprav je morala biti podana prvič in podana v okviru mojega vedenja, če hočem govoriti o njeni resničnosti ali neresničnosti. Če izpostavim Platonovo stališče in ga napak pripišem lordu Russellu (“Russellovo stališče, da *p*, je popolnoma resnično”), nato pa me popravijo, potem nisem odkril, da sem govoril o nekem dogodku, ki 8 od tistega, za katerega sem si predstavljal, da sem o njem govoril, loči jejo stoletja. (Če me popravijo, bi lahko dejal: “No, to je res, pa kdo koli je že to rekel.”) Moja implicirana zgodovinska sodba je napačna to je vse.

2. *Dejstva.* — Kaj pa drugi člen te korespondenčne relacije? Za njega g. Austin uporablja sledeče besede oziroma besedne zveze: “stvar”, “dogodek”, “situacija”, “stanje stvari”, “poteza” in “dejstvo”. Vse to so besede, ki bi jih morali uporabljati s previdnostjo. Moje mnenje je, da skozi neuspešno ločevanje med njimi g. Austin (1) spodbuja izenačevanje dejstev s stvarmi oziroma (kar je približno ista stvar) izenačevanje izjavljanja z referiranjem; (2) narobe predstavi

[1] In primeri, v katerih bi takšne besedne zveze lahko bile najbolj sprejemljivo prikazane v smislu, da imajo neko vlogo, ki se nanaša na dogodke, so natanko tisti, ki najbolj kličejo po nadaljnji obravnavi; torej tisti, v katerih nek govorec pritrjuje, potrjuje ali priznava to, kar je nekdo drug pravkar dejal (glej razdelek 4 spodaj).

uporabo besede “resnično” in (3) zakrije drug in bolj temeljni problem.

V tretjem razdelku svojega prispevka g. Austin pravi oziroma predlaga, da vse izjavljanje vključuje tako referiranje (“demonstracijo”) kot karakteriziranje (“opis”). Vprašljivo pa je, če vse izjave zares vključujejo oboje,[2] čeprav je gotovo, da za določene to velja. Sledeči stavki bi lahko, na primer, bili uporabljeni za podajanje takšnih izjav; tj. izjav, pri podajanju katerih sta izvršeni obe funkciji, tako referiranje kot opisovanje. Izvršitev teh dveh funkcij pa lahko približno (čeprav ne izključno) pripišemo različnim delom izgovorjenih stavkov:

– Ta mačka ima garje.

– Ta papiga veliko govori.

– Njen spremljevalec je bil moški srednje postave, sveže obrit, dobro oblečen in s severnjaškim naglasom.

Ko pri podajanju izjave uporabljamo takšne stavke, se na neko stvar ali osebo (predmet) nanašamo zato, da bi ga karakterizirali: (demonstriramo zato, da bi opisovali). *Referenco* je lahko pravilna ali nepravilna. *Opis* lahko ustreza ali pa ne ustreza stvari ali osebi, na katero je apliciran.[3] Kadar referiramo pravilno, vsekakor obstaja konvencionalno vzpostavljena relacija med tako uporabljenimi besedami in stvarjo, na katero se nanašajo. Kadar opisujemo pravilno, vsekakor obstaja konvencionalno vzpostavljena relacija med besedami, ki jih uporabljamo pri opisovanju, in vrsto stvari oziroma osebe, ki jo opisujemo. Te relacije pa so, kot poudarja g. Austin, različne. Izraz, ki je uporabljen referenčno, ima drugačno logično vlogo kot izraz, ki je uporabljen opisno. Sta v različnih relacijah s svojim predmetom. Izjavljanje pa se razlikuje od nanašanja in opisovanja; saj je namreč (v takšnih primerih) oboje hkrati. Izjava (neka izjava) je referenca-z-opisom. Da bi se izognil nadležnemu frazarjenju, bom odslej govoril o delih izjav (referirajoči del in opisovalni del); čeprav delov izjav ne smemo več izenačevati z deli stavkov (ali deli govornih dogodkov), podobno kot izjav ne moremo izenačiti s stavki (ali govornimi dogodki).

To (oseba, stvar itd.), na kar se referirajoči del izjave nanaša in čemur opisni del te izjave ustreza ali ne ustreza, je to, o čemer izjava govori. Očitno je, da v tem svetu ne obstaja nič drugega, s čemer bi bila izjava sama v relaciji, bodisi na nek svoj dodatni način ali pa na kateregakoli od raznih načinov, kako so ti različni deli izjave v relaciji s tem, o čemer izjava govori. Očitno pa je, da je zahteva, da bi moral obstajati takšen drugi člen navedene relacije [*relatum*], logično absurdna, je logično osnovna napaka v vrsti. Zahteva po nečem v tem svetu, kar naredi *izjave* resnične (besedna zveza g. Austina) oziroma čemur izjava korespondira, kadar je resnična, pa je natanko ta zahteva. In temu ustrezna

[2] Glej razdelek 3 spodaj. Teza, da vse izjave vključujejo tako demonstracijo kot opis, je v grobem teza, da so (ali da vključujejo) vse izjave subjektno predikatne izjave (s tem niso izključene relacijske izjave).

[3] Primerjaj s frazo “Opisuje se ga kot Kar zapolni to praznino, ni nek stavek (izraz, ki bi ga običajno lahko uporabili za podajanje izjave), temveč neka besedna zveza, ki bi se lahko pojavila kot del nekega izraza, uporabljenega na tak način.

teorija, ki pravi, da reči, da je izjava resnična, pomeni, da je govorni dogodek na nek določen način konvencionalno povezan z nekim takšnim drugim členom relacije [*relatum*], ponovi to napako v vrsti, ki je vključena v tej zahtevi. Kajti čeprav zagotovo rečemo, da neka izjava korespondira z (ustreza, je podprta z, se sklada z) dejstvom – kar je različica tega, da rečemo, da je resnična -, pa nikoli ne rečemo, da neka izjava korespondira s to stvarjo, osebo itd., o kateri govori. Kar "naredi to izjavo", da ima ta mačka garje, "resnično", ni mačka, temveč mačkino stanje, tj. dejstvo, da ima ta mačka garje. Pri tej postavki je edini sprejemljiv kandidat za to, kar (v tem svetu) naredi izjavo resnično, dejstvo, ki ga le-ta izraža; vendar pa dejstvo, ki ga izraža, ni nekaj v svetu.[4] To ni nek predmet; niti (kot so nekateri predpostavljali) nekakšen kompleksen predmet, sestavljen iz enega ali več posameznih elementov (konstituentov, delov) in nekega univerzalnega elementa (konstituenta, dela). Lahko vas (mogoče) vodim za roko ali narišem krog okoli vas, ali s štoparico merim čas stvari ali dogodkov, na katere se nanašam, kadar podam neko izjavo. Izjave so o takšnih predmetih, vendar izjavljajo dejstva. Zdi se, da g. Austin zanemari to celotno razliko vrste med, na primer, "dejstvom" in "stvarjo"; da govori, kakor da bi "dejstvo" bilo samo neka zelo dobra splošna beseda (na žalost z nekaterimi zavajajočimi potezami) za "dogodek", "stvar" itd., namesto da bi bilo (kot tudi je) hkrati popolnoma različno od njih in vendar edini možni kandidat za želeni nejezikovni korelat izraza "izjava". Grobo rečeno: stvar, oseba, itd., na katero se nanašamo, je materialni korelat referirajočega dela izjave; kvaliteta ali lastnost, za katero je rečeno, da jo ta referent "poseduje", je psevdomaterialni korelat njenega opisnega dela; dejstvo, s katerim ta izjava korespondira, pa je psevdomaterialni korelat izjave kot celote.

Te značilnosti se seveda odražajo v obnašanju besede "dejstvo" v običajnem jeziku; v obnašanju, ki ga opazi tudi g. Austin, vendar pri njem ni dovolj previden. "Dejstvo" je – tako kot "resnično", "izjavlja" in "izjava" – povezano z "da"-stavki; ta zveza pa ni nič strašnega. Dejstva so poznana, izjavljena, naučena, pozabljena, spregledana, komentirana, sporočena ali opažena. (Vsakemu od teh glagolov lahko sledi "da"-stavek ali "to dejstvo da"-stavek.) Dejstva so to, kar izjavljajo izjave (kadar so resnične); dejstva niso to, o čemer so izjave. Dejstva niso – tako kot stvari ali dogajanja na obličju zemlje – izpričana ali slišana ali videna, zlomljena ali uničena, prekinjena ali podaljšana, zbrcana, razrušena, popravljena ali hrupna. G. Austin opaža, da nas izraz "dejstvo, da" opozarja na to, da bi nas lahko zamikalo, da bi dejstva izenačili z resničnimi izjavami, njihov obstoj pa razloži tako, da pravi, da za določene namene v vsakdanjem življenju prezremo ali vzamemo za nerelevantno razlikovanje med izrekanjem, da je nekaj

[4] S tem seveda ne zanikamo, da v tem svetu obstaja nekaj, o čemer govori izjava te vrste (je resnična ali neresnična o njem), se *nanaša* nanj in ga *opisuje* in ki mu ta opis (če je izjava resnična) ustreza ali (če je neresnična) ne ustreza. Ta truizem je neprimeren uvod v nalogo pojasnjevanja, vendar ne naše uporabe izraza "resnično", temveč določenega splošnega načina uporabe jezika, določene vrste diskurze, namreč dejstvo izjavljajoče vrste diskurza. To, kar naredi ta vidik uporabe besede "resnično" za problematičen, je ravno njegova prepletenost s tem precej bolj temeljnim in težavnim problemom. (Glej (ii) tega razdelka.) ANodiZA 4/8 2004

resnično, in stvarjo ali dogodkom, o katerem govorimo. Vsekakor bi bilo napak – čeprav ne iz razlogov g. Austina – izenačiti "dejstvo" in "resnična izjava"; saj imata ta izraza različni vlogi v našem jeziku, kar lahko ugotovimo s poskusom njune zamenjave v kontekstu. Vseeno pa se njuni vlogi – oziroma vloge z njima povezanih izrazov – prekrivajo. Med "To je resnično" in "To je dejstvo" ni, razen v slogu, nobene razlike; prav tako je ni med "Ali je res, da ...?" in "Ali je dejstvo, da ...?"[5] Zdi pa se, da so razlogi g. Austina, s katerimi ugovarja tej identifikaciji, zmotni, tako kot se zdi zmotna tudi njegova razlaga te rabe, ki (kot pravi on) nas mika. Zato ker misli izjavo kot nekaj v svetu (govorni dogodek) in dejstvo kot nekaj drugega v tem svetu (s čimer ta izjava ali "korespondira" ali pa "je o tem"), to razlikovanje dojema kot eno najpomembnejših v filozofiji, čeprav (presenetljivo) včasih nepomembno za vsakdanje namene. Vendar pa sam ne vidim nobene priložnosti, ob kateri bi mogoče lahko trdil, da je, recimo, razlika med tem, da mi žena rodi dvojčke (ob polnoči) in mojim izrekanjem (deset minut kasneje), da mi je moja žena rodila dvojčke, "zanemarljiva ali nerelevantna". Glede na tezo g. Austina bi moje razglašanje "Dejstvo je, da mi je žena rodila dvojčke" vsekakor bilo neka takšna priložnost.

Drugje v svojem članku g. Austin izraža dejstvo, da ni nobene teoretske omejitve tega, kar bi lahko resnično rekli o stvareh v svetu, medtem ko obstajajo zelo določene praktične omejitve tega, kar človeška bitja dejansko lahko in tudi rečejo o njih, s pripombo, da izjave "vedno lahko bolj ali manj ohlapno, na različne načine za različne namene, ustrezajo dejstvom". Vendar pa, kaj bi lahko bolj popolno ustrezalo dejstvu, da dežuje, kot izjava, da dežuje? Seveda, izjave in dejstva si ustrezajo. Ustvarjeni so bili drug za drugega. Če dvignete izjave s sveta, potem z njega dvignete tudi dejstva; toda zaradi tega ta svet ne bo nič revnejši. (S tega sveta pa na tak način ne dvignete tudi tega, o čemer izjave govorijo – za kaj takšnega bi potrebovali drugačno vrsto dvigalke.)

Znamenje nelagodja g. Austina glede dejstev je v tem, da daje prednost izrazom "situacija" in "stanje stvari"; izrazom, pri katerih so značilnost in funkcija nekoliko manj razvidni kot pri "dejstvu". Ti izrazi so tako bolj sprejemljivi kandidati za vključevanje v svet. Kajti čeprav je res, da situacije in stanja stvari niso videna ali slišana (nič bolj kot dejstva), temveč so prej *zbrana* oziroma *dojeta na prvi pogled* (besedne zveze, ki vsaka posebej poudari povezavo z izjavo in "da"-stavki), je prav tako res, da obstaja nek smisel besedice "o", glede na katerega govorimo o situacijah in stanjih stvari oziroma jih opisujemo. Tako, na primer, rečemo: "Mednarodna situacija je resna" ali "To stanje stvari je trajalo vse od kraljeve smrti do razpustitve parlamenta". V istem smislu besedice "o" govorimo o dejstvih; tako kot takrat, ko rečemo: "Vznemirja me dejstvo, da so gospodinjski stroški v zadnjem letu zrasli za petdeset odstotkov." Medtem ko je "dejstvo" v takšnih rabah povezano z "da"-stavkom (oziroma nič manj povezano

[5] Menim, da je v splošnem razlika med njima ta, da uporaba besede "resnično", na kar sem že opozoril, pri dejanskem ali nameravanem podajanju izjave drsi nazaj ali naprej, uporaba besede "dejstvo" pa na splošno tega ne počne, čeprav se to včasih lahko zgodi. Zagotovo pa tega ne počne, na primer, v frazi "Dejstvo je, da . ", kar nam prej služi temu, da nas pripravi na nepričakovano in nedobrodošlo.

z “izjavo”, kot kadar “zabeležimo ta dejstva” ali izročimo nekomu ta dejstva na koščku papirja), “situacija” in “stanje stvari” stojita sama zase, za stanja stvari se pravi, da imajo začetek in konec in tako naprej. Vendar pa so situacije in stanja stvari, o katerih govorimo na ta način (kakor dejstva o katerih govorimo na ta način), abstrakcije, ki bi jih morali zaznati vsaj logiki, če že ne slovničarji. Biti vznemirjen zaradi nekega dejstva ni isto kot biti prestrašen zaradi neke sence. Pomeni biti vznemirjen zaradi ... Uporaba samostalniških izrazov za krajšanje, povzemanje in povezovanje je eno od najbolj ekonomičnih in prodornih sredstev jezika. Ko sem podal nek niz opisnih izjav, lahko z njimi – z uporabo izrazov, kot so “ta situacija” ali “to stanje stvari” – vsestransko povežem ostale dele mojega diskurza; tako kot si lahko, potem ko sem razložil to, kar imam za niz razlogov za določen sklep, dovolim, da naredim premor in rečem: “Ker so torej *te stvari* takšne, potem ...” Celotne zgodbe mi ni treba uvesti s konjunkcijo. Situacija oziroma stanje stvari je, grobo rečeno, nek niz dejstev, ne pa niz stvari.

Poanta, ki bi jo morali opaziti v stališču uporabe teh izrazov g. Austina (v razdelkih 3a in *3b* njegovega članka), je ta, da kadar *pač* “govorimo o” situacijah (v nasprotju s stvarmi in osebami), situacije, o kateri govorimo, ne smemo poistovetiti – zdi se pa, da Austin misli tako – z dejstvom, ki ga izjavljamo (s tem, “kar dela to izjavo resnično”). Če je neka situacija “subjekt” naše izjave, potem tisto, kar “naredi izjavo resnično”, ni ta situacija, temveč dejstvo, da ima ta situacija značilnost, za katero je zatrjeno, da jo ima. Mislim, da večina prepričljivosti besedne zveze “govorjenje o situacijah” izhaja ravno iz uporabe te besede, o kateri sem pravkar govoril. Če situacijo obravnavamo kot “subjekt” neke izjave, potem ne bo služila kot nejezikovni člen “relacije korespondence”, ki ga išče g. Austin; če pa jo obravnavamo kot nejezikovni člen te relacije, ne more biti subjekt izjave.

Nekdo bi sedaj lahko rekel: “Brez dvoma so ‘situacija’, ‘stanje stvari’, ‘dejstva’ na ta način v relaciji z ‘da’-stavki in trdilnimi stavki; na določene načine in za določene namene lahko služijo kot nedoločeni nadomestki za značilne izraze teh različnih vrst. Prav tako je ‘stvar’ povezana z nekaterimi samostalniki, ‘dogodek’ z nekaterimi glagoli, samostalniki in stavki; ‘kvaliteta’ z nekimi pridevniki; ‘relacija’ z nekimi samostalniki, glagoli in pridevniki. Zakaj bi s tem predsodkom dajali prednost stvarem in dogodkom kot edinim delom tega sveta oziroma njegove zgodovine? Zakaj niso del sveta tudi situacije in dejstva?” Odgovor na to (ki je impliciten v tem, kar se je zgubilo prej) je dvojen.

(i) Prvi del odgovora[6] je, da celotni čar govorjenja o situacijah, stanjih stvari ali dejstvih kot vključenih v svet oziroma kot delih tega sveta, obstaja v premišljevanju o njih kot o stvareh in skupinah stvari; skušnjava, da bi o situacijah itd. govorili na način, ki je primeren za govorjenje o stvareh in dogodkih, pa postane neustavljiva takoj, ko je enkrat narejen prvi korak. G.

[6] Ki bi bil krajše lahko izražen tako, da bi rekli, da če mi beremo “svet” (neka žalostno pokvarjena beseda) kot “nebesa in zemlja”, je govor o dejstvih, situacijah in stanjih stvari, kot da bi bili “vključeni v” oziroma “deli od” tega sveta, očitno metaforično. Ta svet je ta popolna celota stvari, ne pa dejstev.

Austin se temu ne zoperstavi in značilno zdrsne v besedo "poteza" (nosovi in hribi so *poteze* obrazov in pokrajin) kot nadomestek za "dejstva". Pravi, da je razlog, zakaj fotografije in zemljevidi niso "resnični" na način, kot so resnične izjave, v tem, da relacija zemljevida ali fotografije do tega, česar zemljevid ali fotografija je, ni celovita (na prvem mestu) in sploh ne (na drugem) konvencionalna relacija. Vendar pa to ni edini oziroma temeljni razlog. (Relacija med premierjem Anglije in besedno zvezo "premier Anglije" *je* konvencionalna; vendar pa nima nobenega smisla reči, da nekdo, ki to besedno zvezo izgovarja izven konteksta, govori nekaj resničnega ali neresničnega.) Ta (za trenutne namene) temeljni razlog je, da *sta* "biti zemljevid od" ali "biti fotografija od" relaciji, katerih nefotografski, nekartografski členi [*relata*] so, recimo, osebne ali geografske *bitnosti*. Težava s korespondenčnimi teorijami resnice pa ni v prvi vrsti v tem, da bi hoteli nekonvencionalne relacije nadomestiti s tem, kar je resnično popolnoma konvencionalna relacija. Težava je v napačni predstavitvi "korespondence med izjavami in dejstvi" *kot kakršnekoli vrste relacije med dogodki oziroma stvarmi ali skupinami stvari*. Korespondenčni teoretiki mislijo, da izjave "opisujejo to, kar jih naredi za resnične" (dejstvo, situacija, stanje stvari) na takšen način, kakor lahko opisni predikat uporabimo za opisovanje neke stvari, referenčni izraz pa za nanašanje na neko stvar.[7]

(ii) Drugi ugovor temu, kako g. Austin obravnava dejstva, situacije, stanja stvari kot "dele sveta", za katere pravimo, da stojijo v določeni relaciji z izjavo, kadar to izjavo razglasimo za resnično, prodre precej globlje kot predhodni, tako da je v nekem smislu njegovo jedro. G. Austin pravilno pove oziroma implicira (razdelek 3), da morajo za nekatere namene, za katere uporabljamo jezik, obstajati konvencije, ki povezujejo besede našega jezika s tem, kar lahko najdemo v svetu. Vsekakor pa vsi jezikovni nameni, za katere ta nujnost velja, niso enaki.

Ukazi so, tako kot informacije, sporočeni konvencionalno. Predpostavimo, da "pomaranča" vedno pomeni to, kar mislimo s "Prinesi mi pomarančo", in "ta pomaranča" vedno pomeni to, kar mislimo s "Prinesi mi to pomarančo", in da v splošnem naš jezik vsebuje samo stavke, ki so na nek takšen način velelni. Potreba po konvencionalni korelaciji med besedo in svetom potem ne bi bila nič manjša. V tem svetu ne bi tudi nič manjkalo. Vendar pa te psevdobitnosti, ki

[7] Predpostavimo, da so na šahovsko ploščo postavljene figure, torej igro, ki poteka. In predpostavimo, da nam nekdo z besedami poda izčrpno izjavo o vseh pozicijah teh figur. Ugovor g. Austina (oziroma eden od njegovih ugovorov), ki je naperjen proti zgodnjim korespondenčnim teorijam, je, da bi prikazovale to relacijo med opisom in šahovnico s figurami na isti način kot, recimo, ustrezno urejeno relacijo med diagramom šahovskega problema v časopisu in šahovnico s figurami. On raje pravi, da je ta relacija popolnoma konvencionalna. Moj ugovor gre dlje. Kajti ne obstaja nobena stvar ali dogodek, imenovan "izjava" (čeprav obstaja podajanje te izjave), in ne obstaja nobena stvar ali dogodek, imenovan "dejstvo" ali "situacija" (čeprav obstaja ta šahovnica s figurami na njej), ki bi stala drug nasproti drugemu – kakor stojita časopisni diagram ter šahovnica-s-figurami – v kakršnikoli, celo popolnoma konvencionalni relaciji. Dejstev (situacije, stanja stvari) ne moremo, kakor šahovnico-s-figurami, politi s kavo ali prevrniti zaradi neprevidnosti. Ker pa g. Austin za svojo teorijo potrebuje takšne dogodke in stvari, jemlje podajanje izjave kot izjavo, in to, o čemer izjava je, kot dejstvo, ki ga izjavlja. Dogodke lahko datiramo, stvari pa poiščemo. Toda dejstev, ki jih izjave (če so resnične) izjavljajo, ne moremo niti datirati niti locirati. (Tega ne moremo narediti niti z izjavami, lahko pa to naredimo s podajanjem izjav.) Ali so le-ta vključena v svet?

delajo izjave resnične, ne bi nastopale med nejezikovnimi korelati. Njih pač ne bi našli (nikoli jih niso našli in nikoli niso nastopale med temi nejezikovnimi korelati). Bistveno pri tem je, da ima – tako kot besedi "izjava" in "resnično" – beseda "dejstvo" (in "niz-dejstev" besede, kakršne so "situacija", "stanje stvari") vgrajeno neko določeno vrsto diskurza (informativni), ki povezuje besedo s svetom. Navzočnost besed "dejstvo", "izjava", "resnično", oznanja nastop diskurza te vrste; podobno kot nastop besed "red" in "ubogati" oznanja nastop drugačne vrste konvencionalne komunikacije (velelne). Če bi bila naša naloga pojasniti naravo diskurza prve vrste, bi bilo brezplodno, če bi poskusili to narediti s pomočjo besed "dejstvo", "izjava", "resnično", saj te besede vsebujejo ta problem, ne pa njegove rešitve. Iz podobnega razloga bi bilo prav tako brezplodno, če bi katerokoli od teh besed (vsaj dotlej, dokler bi pojasnjevanje teh besed bilo pojasnjevanje tega problema) poskušali pojasniti v okviru drugih. In vsekakor je zelo čudno, da so ljudje tako pogosto nadaljevali s tem, da so rekli: "No, precej jasno nam je, kaj je izjava, mar ne? Sedaj postavimo nadaljnje vprašanje, namreč, kaj za to izjavo pomeni, da je resnična." To je podobno sledečemu: "No, jasno nam je to, kaj je ukaz: kaj pa pomeni ubogati ukaz?" Kakor da bi kdo lahko ločil izjave in ukaze od tega, da jih podajamo in dajemo!

Predpostavimo, da smo v našem jeziku imeli besedo "izvršitev", ki je pomenila "dejanje, ki pomeni izpolnitev ukaza". In predpostavimo, da je nekdo postavil filozofsko vprašanje, kaj je pokornost? Kaj pomeni, da se ukaz uboga? Filozof bi lahko podal naslednji odgovor: "Pokornost je neka konvencionalna relacija med nekim ukazom in njegovo izvršitvijo Ukaz se uboga, kadar korespondira z izvršitvijo." To je korespondenčni teorija pokornosti. Mogoče ima kot poskus pojasnjevanja narave ene od vrst sporazumevanja nekoliko manjšo vrednost kakor korespondenčna teorija resnice, ki poskuša pojasniti naravo druge vrste sporazumevanja. V obeh primerih pa besede, ki se pojavljajo v rešitvi, vsebujejo problem. In, seveda, intimna relacija med "izjavo" in "dejstvom" (ki jo razumemo, ko uvidimo, da oboje vsebuje ta problem) razloži, zakaj je tako, da se vedno, kadar poskušamo razložiti resnico po modelu imenovanja oziroma klasificiranja oziroma po modelu katerikoli druge vrste konvencionalne ali nekonvencionalne relacije med eno in drugo stvarjo, znajdemo obkroženi z "dejstvom", "situacijo", "stanjem stvari" kot nekimi nejezikovnimi členi te relacije.

Toda zakaj naj bi na problem resnice (problem uporabe besede "resnično") gledali kakor na problem pojasnjevanja te dejstvo izjavljajoče vrste diskurza? Odgovor je, da temu ne bi smelo biti tako; vendar lahko korespondenčno teorijo v celoti spregledamo, ko jo vidimo kot neploden poskus rešitve tega drugega problema. Seveda se mora filozof, ki se ukvarja s tem drugim problemom, ki se ukvarja s pojasnjevanjem določene splošne vrste diskurza, odmakniti od jezika in govoriti o različnih načinih, kako so izgovoritve povezane s svetom (čeprav mora, če hoče, da bo njegov govor ploden, stopiti onstran "korespondence izjave in dejstva"). Toda – da spomnim na nekaj, kar sem rekel že prej – navzočnost

besed “resnično”, “dejstvo” itd. v običajnem diskurzu, brez nadaljnjih komentarjev, oznanja nastop določenega načina uporabe jezika. Ko te besede uporabljamo v vsakdanjem življenju, govorimo v okviru in ne o določenem okviru diskurza; zagotovo pa ne govorimo o načinih, kako se izgovoritve konvencionalno nanašajo oziroma bi se lahko konvencionalno nanašale na svet. Govorimo o osebah in stvareh, vendar tako, kakor o njih ne bi mogli govoriti, če ne bi bili izpolnjeni pogoji določene vrste. Poseben problem pri tej uporabi besede “resnično” je, da vidimo, kako se ta beseda vklaplja v ta okvir diskurza. Najbolj zanesljiva pot do napačnega odgovora je, da pomešamo ta problem z vprašanjem: kakšne vrste diskurz je to?[8]

3. *Konvencionalna korespondenca*. – Če izhajamo iz prejšnjega odstavka, bo postalo jasno tudi, kaj menim, da je narobe z opredelitvijo g. Austina – v nasprotju z njenimi členi – navedene relacije same. V 4. razdelku svojega članka pravi, da je, kadar razglasimo neko izjavo za resnično, relacija med to izjavo in svetom, za katerega naše razglašanje “zatrjuje, da obstaja”, neka “popolnoma konvencionalna relacija” in “takšna, ki bi jo lahko po želji spreminjali”. Ta pripomba razkriva temeljno zmoto, ki jo je zakrivil g. Austin, ko pomeša:

(*a*) semantične pogoje, ki morajo biti izpolnjeni, da bi bila izjava, da je neka določena izjava resnična, tudi sama resnična;

in

(*b*) to, kar se trdi, kadar se za neko določeno izjavo izjavi, da je resnična.

Predpostavimo, da A poda izjavo, B pa razglasi, da je A-jeva izjava resnična. Potem je, zato da bi bila B-jeva izjava resnična, *vsekakor* potrebno, da so besede, ki jih je uporabil A pri podajanju svoje izjave, v nekem določenem konvencionalnem (semantičnem) razmerju s svetom; in da morata ta “jezikovna pravila”, ki so osnova za to razmerje, “opaziti” tako A kot B. Vsekakor bi morali pripomniti, da so ti pogoji (z izjemo pogoja, ki zahteva B-jevo upoštevanje jezikovnih pravil) enako nujni za to, da je A podal resnično izjavo z uporabo besed, ki jih je uporabil. *Nič bolj in nič manj nesmiselno ne bi bilo predlagati, da B pri podajanju svoje izjave trdi, da so ti semantični pogoji izpolnjeni, kakor predlagati, da A pri podajanju svoje izjave trdi, da so ti semantični pogoji izpolnjeni* (tj., da nikoli ne moremo uporabljati besed, ne da bi jih omenjali). Če ima g. Austin prav, ko predlaga, da reči, da je neka izjava resnična, pomeni reči, da “je neko zgodovinsko stanje stvari, s katerim je [tj. za g. Austina dogodek podajanja izjave] le-ta povezana z demonstrativnimi konvencijami (tisto stanje stvari, na katerega se ‘nanaša’), takšne vrste, s katero je stavek, ki je uporabljen pri podajanju te izjave, povezan z deskriptivnimi konvencijami”, potem (in to je dovolj jasno nakazano s tem, ko pravi, da je ta relacija, za katero trdimo, da

[8] Tej vzporedna napaka bi bila v tem, da bi mislili, da v naši običajni uporabi (v nasprotju s filozofovo uporabo) besede “kvaliteta” govorimo o tem, kako ljudje na splošno uporabljajo besede; in to na osnovi tega (kar je samo po sebi pravilno), da ta beseda ne bi imela nobene uporabe razen za nastop določenega splošnega načina uporabe besed.

obstaja, “popolnoma konvencionalne vrste”, ki “bi jo lahko po želji spremenili”) pri razglasitvi neke izjave za resnično lahko bodisi:

(*a*) govorimo o pomenih besed, ki jih uporablja govorec, čigar podajanje te izjave je priložnost za našo uporabo besede “resnično” (tj., s to priložnostjo dobimo semantična pravila);

bodisi

(*b*) pravimo, da je govorec pravilno uporabil besede, ki jih *je* uporabil.

Očitno je, da vsekakor ne počnemo nobene od zgornjih stvari. Besedo “resnično” zagotovo uporabljamo, kadar so semantični pogoji, ki jih opisuje Austin,[9] izpolnjeni; vendar pa pri uporabljanju te besede ne izjavljamo tega, da so bili izpolnjeni. (In to je, mimogrede, tudi odgovor na vprašanje, s katerim g. Austin sklene svoj članek.) Škoda je storjena (problema, ki smo ju ločili na koncu prejšnjega razdelka, sta pomešana) s postavitvijo naslednjega vprašanja: *Kdaj* uporabljamo besedo “resnično”? namesto vprašanja: *Kako* uporabljamo besedo “resnično”?

Nekdo pravi: “Res je, da francoske vlade le redkokdaj vztrajajo dlje kot nekaj mesecev, vendar je to posledica volilnega sistema.” Ali se lahko dejstvo, ki ga izjavlja v prvem delu svojega stavka, spremeni s spreminjanjem konvencij jezika? Vsekakor ne.

4. *Uporabe “da”-stavkov; in izrazov “izjava”, “resnično”, “dejstvo”, “pretirano” itd. –*

(*a*) Poleg gole uporabe stavčnega vzorca “X je Y” obstaja še mnogo načinov podajanja trditve o neki stvari X. Mnoge od teh uporab vključujejo uporabo “da”-stavkov. Na primer:

[9] V tem pa je, zaradi njegove uporabe besed “izjava”, “situacija” itd., neka zavajajoča oblika. Navedena opredelitev pogojev resnične izjave je bolj primerna za opredelitev pogojev pravilne opisne reference. Predpostavimo, da v sobi s ptičem v kletki rečem: “Ta papiga je zelo zgovorna.” Potem je moja uporaba tega referirajočega izraza (“ta papiga”), s katerim se moja poved začne, pravilna, kadar je primerek predmeta [*token-object*] (ptič), s katerim moj primerek izraza [*token-expression*] (dogodek) korelira s konvencijami demonstracije, takšne vrste, s katero s konvencijami opisa korelira vrstni izraz [*type-expression*]. Tukaj imamo nek dogodek in neko stvar in neko (z vrsto posredovano) konvencionalno relacijo med njima. Če me kdo popravi in reče: ‘To pa ni papiga, to je kakadu,” lahko popravlja bodisi neko jezikovno ali pa neko dejstveno napako, ki sem jo naredil. (Vprašanje, kaj od tega počne, je vprašanje o tem, ali bom, ko si bom ptiča pobliže ogledal, pri svoji zgodbi še vztrajal.) Samo v prvem primeru je razglasil, da so določeni semantični pogoji ostali neizpolnjeni. V drugem primeru pa govori o tem ptiču. Trdi, da je kakadu, ne pa papiga. To bi lahko storil ne glede na to, ali bi jaz kaj rekel ali ne. Vendar pa me tudi popravlja, česar pa ne bi mogel storiti, če jaz ne bi spregovoril.

– Kako pogosto ti moram povedati,
– Danes sem se naučil,
– Presenetljivo je,
– Dejstvo je,
– Pravkar so me spomnili na dejstvo,
– Neovrgljivo je,
– Res je,
– Izven vsakega dvoma je ugotovljeno,

} da X je Y.

Vse to so, v zelo različnih kontekstih in okoliščinah, načini zatrjevanja, da X je Y.[10] Nekatere od njih vključujejo avtobiografske trditve o nas; druge pa ne. V slovničnem smislu smo jih takoj dojeli, vse govorijo "o" dejstvih ali izjavah. V nobenem drugem smislu ni nobena od njih o čemerkoli drugem, čeprav nekatere implicirajo podajanje izjav.

(*b*) Obstaja mnogo različnih okoliščin, v katerih je lahko preprost stavčni vzorec "X je Y" uporabljen za to, da naredimo stvari, ki niso zgolj izjavljanje (čeprav vse te stvari izjavljanje vključujejo), da X je Y. Pri izgovarjanju besed tega preprostega vzorca lahko nekoga vzpodbujamo, popravljamo ali opozarjamo; lahko ga spominjamo na kaj; se odzivamo ali pa mu odgovarjamo; zanikamo, kar je nekdo rekel; priznavamo, odobravamo, pritrjujemo, se z nečim strinjamo ali sprejemamo to, kar je nekdo rekel. Kaj od tega, če sploh kaj, počnemo, je odvisno od okoliščin, v katerih ta preprosti stavčni vzorec uporabljamo, ko zatrjujemo, da X je Y.

(*c*) V mnogih izmed teh primerov, v katerih poleg golega izjavljanja, da X je Y, počnemo še kaj drugega, imamo za uporabo v primernih kontekstih na razpolago določena okrajševalna sredstva, ki nam omogočajo, da izrazimo, da X je Y (da izrazimo naše zanikanje, odgovor, priznanje oziroma karkoli že), ne da bi uporabili stavčni vzorec "X je Y". Zato lahko – če nas nekdo vpraša "Ali X je Y?" – to, da X je Y, izjavimo tako, da rečemo: "Seveda." Če nekdo reče "X je Y", lahko to, da X ni Y, izjavimo (na način zanikanja) tako, da rečemo "Ne, ni" ali pa "To ni res"; ali pa lahko izjavimo (na način priznavanja, strinjanja, pritrjevanja itd.), da X je Y, rekoč "To vsekakor drži" ali "To je res". V vseh teh primerih (odgovarjanja, zanikanja in strinjanja) moramo – če naj bo jasno, kar trdimo, namreč, da X je (ali pa ni) Y – upoštevati tako kontekst naše izgovoritve kot tudi besede, ki jih uporabljamo. Meni se zdi očitno, da v teh primerih izraza "resnično" in "ni resnično" (le redkokdaj uporabimo "neresnično") delujeta kot okrajševalni stavčni sredstvi iste splošne vrste kot tiste, ki smo jih navedli. Prav tako pa se mi zdi očitno, da *je* edina razlika med temi sredstvi – ki bi nas lahko zamikala, da o nekaterih ("Da", "To vsekakor drži", "To pa ne") pravimo, da smo

[10] Kdo bi se lahko nagibal k mnenju, da je bilo v nekaterih od teh primerov samo *implicitno zatrjeno*, da X je Y; čeprav se mi zdi bolj verjetno, da bi v vseh teh primerih za govorca morali reči: ne "To, kar je dejal, je impliciralo, da X je Y", temveč "On je dejal, da X je Y".

pri njihovi uporabi govorili o X, za druga ("To je res", "To ni res") pa pravimo, da smo pri njihovi uporabi govorili o nečem, kar se od prvega popolnoma razlikuje, namreč o izgovoritvi, ki *je* bila prilika za našo uporabo teh sredstev – njihova razlika v slovnični strukturi, tj. dejstvo, da se "resnično" pojavlja kot slovnični predikat.[11] (Očitno je, da to ni predikat X-a.) Če teza g. Austina, da pri uporabljanju besede "resnično" podajamo trditev o neki izjavi, ne bi bila nič več kot teza, da se beseda "resnično" pojavlja kot slovnični predikat skupaj s takimi – kot slovničnimi subjekti – besedami in besednimi zvezami, kot so "Da", "Kar je rekel", "Njegova izjava" itd., potem bi seveda to bilo nesporno. Vendar pa je vsekakor jasno, da meni več kot to, sam pa sem že podal svoje ugovore na to več, kar ima on v mislih.

(*d*) Postalo bo jasno, da – natanko tako kot g. Austin – zavračam tezo, da je fraza "je resnično" logično odvečna, zavračam pa tudi tezo, da reči, da je neka propozicija resnična, pomeni samo trditi jo in reči, da je neresnična, pomeni samo trditi njeno nasprotje. "Resnično" in "ni resnično" morata opraviti svoje naloge, *nekatere*, vendar pa nikakor ne vseh nalog, ki sem jih navedel zgoraj. Z njuno uporabo ne trdimo samo, da X je Y ali da X ni Y. To trdimo tako, kakor tega ne bi mogli trditi, če ne bi bili izpolnjeni določeni pogoji; lahko pa bi tudi priznavali, zanikali, pritrjevali itd. Jasno bo tudi, da iz zavrnitve teh dveh tez ne sledi sprejemanje tez *g*. Austina, da pri uporabljanju besede "resnično" podajamo trditev o neki izjavi. Prav tako iz tega ne sledi zavrnitev teze, ki jo g. Austin (v razdelku 4 svojega prispevka) združuje z navedenima dvema, namreč teze, da reči, da je neka trditev resnična, sploh ne pomeni podati kakršnekoli nadaljnje trditve. Ta teza drži za mnoge uporabe, za druge pa zahteva spremembe.

(*e*) Priložnosti za uporabo izraza "resnično", ki smo jih doslej omenjali v tem razdelku, očitno niso edine priložnosti njene uporabe. Obstaja, na primer, splošno dopustna uporaba izraza "Res je, da *p* za katero le stežka vidim, kako bi jo lahko g. Austin lahko vzel pod streho. Vse te priložnosti imajo vseeno neko določeno kontekstualno neposrednost, ki je očitno odsotna, kadar izgovarjamo stavke kot "Kar je Janez rekel včeraj, je popolnoma res" in "Kar je La Rochefoucauld rekel o prijateljstvu, je res". Tukaj kontekst naše izgovoritve za nas ne identificira izjave, o kateri govorimo (v filozofsko nezavezujočem smislu, kako mi "govorimo o izjavah", ko uporabljamo besedo "resnično"), in tako uporabimo opisno besedno zvezo, da opravi to delo. Toda ta opisna fraza ne identificira nekega dogodka; čeprav izjava, ki jo podajamo, implicira (v nekem smislu "implikacije"), da se je pojavil nek dogodek, ki je bil včerajšnje Janezovo podajanje (ali morda kdaj Rochefoucauldovo) izjave, da *p* (to je izjave, ki jo razglašamo za resnično). Zagotovo našemu občinstvu ne razlagamo, da se je dogodek zgodil, to je, da je Janez podal izjavo, da *p*, zakaj (i) mi ne izjavljamo, niti z navajanjem ali kako drugače, kaj je to, kar je Janez rekel včeraj, in (ii) naša

[11] Primerjajmo še angleško navado podajanja izjave, ki ji sledi vprašalni poziv k strinjanju v obliki "isn't it?", "doesn't he?" itd., z ustreznimi nemškimi in italijanskimi idiomi "Nicht wahr?" "non e vero?". Smiselne razlike med besednima zvezama, ki ne vključujeta besede "resnično", in besednima zvezama, ki jo, ni: vse pozivajo k strinjanju na isti način.

izgovoritev doseže svoj glavni namen (ta, da – na način pritrditve ali odobritve – podamo izjavo, da p) samo, če naše občinstvo že ve, da je Janez včeraj podal izjavo, da *p*. Okrajševalna funkcija besede "resnično" v primerih, kot so ti, postane bolj jasna, če jih primerjamo s tem, kar pravimo v primeru, kjer (i) hočemo trditi, da *p*; (ii) hočemo naznačiti (oziroma izkazati naše vedenje), da se je zgodil nek dogodek, ki je bil včerajšnje Janezovo podajanje izjave, da *p*; (iii) prepričani smo, da je naše občinstvo nepoučeno ali pa se ne spomni tega dejstva, da je Janez včeraj rekel, da *p*. Potem uporabimo formulo "Kot je Janez včeraj dejal, da *p"* ali "Kar je Janez rekel včeraj, namreč, da *p*, je resnično". (Seveda so besede, ponazorjene s črko *p*, ki jih uporabimo, lahko – včasih, če naj bi podali to isto izjavo, tudi morajo biti – različne od besed, ki jih je uporabil Janez.) Včasih, da bi spravili v zadrego ali preizkusili naše občinstvo, v primerih, kjer je tretji od teh pogojev izpolnjen, uporabimo formulo, primerno za njeno neizpolnitev, namreč: "Kar je Janez rekel včeraj, je res."

(*f*) V kritiki mojega pogleda na resnico, ki sem ga podal v *Analysis*,[12] in najbrž v podporo svoje teze, da je beseda "resnično" uporabljena za zatrjevanje tega, da obstaja neka določena relacija med nekim govornim dogodkom in nečem v svetu, ki se od tega dogodka razlikuje, g. Austin v razdelku 7 svojega prispevka poda naslednje stališče. Pravi: "Zdi se, da se g. Strawson poleg tega omejuje na primer, kjer jaz *rečem* 'Tvoja izjava je resnična' ali nekaj podobnega – toda, kaj pa v primeru, kjer ti izjaviš, da S, jaz pa ne *rečem* nič razen *'poglej in vidi'*, da je tvoja izjava resnična?" Bistvo tega ugovora je, predpostavljam, da ker nisem nič rekel, ne morem izvesti nobene performativne uporabe besede "resnično"; čeprav lahko vidim, da je tvoja izjava resnična. Vendar pa se zdi, da ima ta primer prav nasproten učinek od tistega, ki ga je hotel doseči g. Austin. Seveda ima beseda "resnično" v "X vidi, da je Y-ova izjava resnična" drugačno vlogo kot v "Y-ova izjava je resnična". Kakšna je ta vloga? Austin v moji prisotnosti reče: "Mačka je na predpražniku." Jaz pa pogledam in vidim mačko na predpražniku. Nekdo (Z) poroča: "Strawson je videl, da je bila Austinova izjava resnična." O čem slednji (Z) poroča? Poroča, da sem videl mačko na predpražniku; to pa poroča na ta način, kakor bi to lahko poročal samo v določenih okoliščinah, namreč v okoliščinah, ko je Austin v moji prisotnosti dejal, da je bila mačka na predpražniku. Z-jeva pripomba vsebuje tudi implikacijo, da je Austin podal neko izjavo, vendar pa ne more biti obravnavana tako, kot da to *sporoča* samoumevno, saj ta izpolni svoj poglaviten namen samo v primeru, če poslušalstvo že ve, da je Austin podal izjavo in katero izjavo je podal; vsebuje pa tudi implikacijo (ki jo *lahko* imamo za implicirano poročilo), da sem slišal in razumel to, kar je Austin rekel.[13] Človek, ki pogleda in vidi, da je izjava, da je mačka na predpražniku, resnična, ne vidi nič več in nič manj kot človek, ki pogleda in vidi, da je mačka na predpražniku, oziroma nič več in nič manj kot človek, ki pogleda in vidi, da je

[12] Zvezek 9, št. 6, junij 1949.

[13] če poročam: "Vidim, da je Austinova izjava resnična," je to samo pritrdilno poročilo iz prve roke, da je na predpražniku mačka, ki je podano tako, kakor bi lahko bilo podano samo v teh okoliščinah.

mačka zares na predpražniku. Vendar pa se okvirji prvega in tretjega primera lahko razlikujejo od okvirjev drugega.

Ta primer vseeno ima neko vrednost. Poudarja pomembnost koncepta "priložnost", ob kateri lahko uporabimo trdilno sredstvo, ki je predmet te razprave (besedo "resnično"); in minimalizira (sam sem se nagibal k temu, da sem to preveč poudarjal) performativni značaj naših uporab te besede.

(*g*) G. Austin poudarja razlike med negacijo in neresničnostjo; to je upravičeno, dokler gre za poudarjanje razlike (priložnosti in konteksta) med zatrjevanjem, da X ni Y, in zanikanjem trditve, da X je Y. Pri tej razliki pa tudi pretirava; kajti če sem dojel bistvo njegovega primera, predlaga, da obstajajo primeri, ko je "X ni Y" neprimeren za situacijo, v kateri bi bilo, če bi kdorkoli izjavil, da X je Y, pravilno reči, da je bila izjava, da X je Y, neresnična. To so primeri, kjer se ne pojavi (kjer pogoji za to niso izpolnjeni) vprašanje o tem, ali *X je* ali ni Y. Zdi se mi, da obstajajo tudi primeri, ko se vprašanje o resničnosti ali neresničnosti *izjave*, da X je Y, ne pojavi.

(*h*) Da bi moja splošna teza, da pri uporabljanju besed "resnično" in "neresnično" ne govorimo o nekem govornem dogodku, lahko veljala tudi za tiste primere, kjer se v prvi vrsti ne zanimamo za to, kar govorec trdi, ampak za govorčevo zatrjevanje nečesa, ko nas, recimo, zanima dejstvo, da govori resnico, ne pa dejstvo, ki ga pri tem sporoča, potrebuje dodatno opredelitev. (Seveda nas lahko zanima oboje; ali pa se za človekovo evidentno resnicoljubnost ob določeni priložnosti zanimamo zaradi tega, da bi se nanašali na stopnjo njegove zanesljivosti ob drugih.)

Vendar pa ta primer ne zahteva posebne analize in ni v oporo nobenemu teoretiku resnice; kajti uporaba besede "resnično" na ta način nek določen *dogodek* enostavno opredeli kot *podajanje* – nekoga – resnične izjave. Problem analize pa ostane.

(*i*) G. Austin pravi, da si bomo glede besede "resnično" lažje prišli na jasno, če bomo obravnavali ostale pridevnike "v istem razredu", kot so "pretirano", "nejasno", "grobo", "zavajajoče", "splošno", "preveč zgoščeno". Sam ne mislim, da so te besede v čisto istem razredu kot "resnično" in "neresnično". V vsakem jeziku, v katerem so izjave sploh lahko podane, mora biti mogoče tvoriti resnične in neresnične izjave. Vendar pa imajo lahko izjave kakšne druge hibe, ki jih g. Austin omeni samo, ko jezik postane bolj bogat. Predstavljajte si enega od Austinovih rudimentarnih jezikov s "posameznimi besedami" za "kompleksne situacije" popolnoma različnih vrst. Nekdo bi lahko podal resnične ali neresnične izjave, ne pa tudi izjav, ki bi bile pretirane, preveč zgoščene, preveč splošne ali precej grobe. In celo če imamo jezik, ki je tako bogat, kot želite, in so lahko vse izjave, podana v njem, resnične ali neresnične, ne bi mogle biti vse izjave pretirane. Kdaj lahko rečemo, da je izjava, da p, pretirana? Eden od pogojev za to je ta: da če je za tvorjenje izjave, da p, uporabljen stavek S_1, bi moral obstajati nek stavek $S,_2$ (ki bi bil lahko uporabljen za tvorjenje izjave, da g), tako da bi bila S_1 in $S,_2$ nekako v takšen odnosu, v kakršnem sta "Tam je bilo 200 ljudi" in "Tam

je bilo 100 ljudi". (Na opazko "Včeraj sva se poročila" ne morete, razen v šali, odgovoriti "Pretiravaš".)

Prepričanje g. Austina, da beseda "pretirano" zastopa neko relacijo med izjavo in nečem v tem svetu, kar te izjave ne vključuje, bi lahko bila najmanj poenostavljanje, celo če se mu ne bi dalo ugovarjati na druge načine. Vendar pa se mu lahko ugovarja tudi na druge načine. Težave z izjavo in dejstvom se vrnejo, prav tako pa tudi težave s to relacijo. G. Austin ne bi hotel reči, da je bila relacija med neko pretirano izjavo in tem svetom podobna tisti med rokavico in premajhno roko zanjo. On bi dejal, da je bila ta relacija konvencionalna. Vendar pa dejstvo, da je izjava, da *p*, pretirana, na noben način ni konvencionalno dejstvo. (Mogoče je to dejstvo, da je bilo tam 1.200 ljudi, ne pa 2.000.) Če nekdo reče "Tam je bilo vsaj 2.000 ljudi", vi lahko odgovorite (A) "Ne, tam jih ni bilo toliko (daleč od tega)" ali pa lahko odgovorite (B) "To je pretiravanje (ne ustreza dejstvom)". (A) in (B) povesta isto stvar. Poglejmo situacijo pobliže. Ko govorite (A), ne trdite samo, da je bilo tam manj kot 2.000 ljudi: temveč tudi popravljate prvega govorca, popravljate pa ga na določen splošen način, česar ne bi mogli storiti, če on ne bi govoril tako, kot je, čeprav ste lahko, ne da bi on spregovoril, izjavili zgolj, da je bilo tam manj kot 2.000 ljudi. Upoštevajte pa tudi, da to, kar je izjavljeno z uporabo (A) – da je bilo tam manj kot 2000 ljudi —, ne more biti razumljeno brez upoštevanja izvorne pripombe, ki je bila priložnost za (A). (A) ima tako kontekstualno zatrjevalne kot tudi performativne poteze. (B) ima te iste poteze in opravlja isti posel kot (A), samo bolj zgoščeno ter z večjim zanašanjem na kontekst.

Vendar pa vse besede, s katerimi nam Austin hoče pomagati pri pojasnjevanju besede "resnično", niso v istem razredu. Beseda "pretirano" je od omenjenih še najbolj merodajna za njegovo tezo, vendar pa je bila koristna tudi pri moji razpravi. Biti "preveč zgoščeno" in "preveč splošno" pa nista načina za to, kako biti "ne povsem resnično". Ta načina se očitno nanašata na značilne namene značilnih podajanj izjav – na neizpolnjene želje značilnih občestev. Nobena sprememba stvari v svetu niti kakršnokoli magično preigravanje toka dogodkov ne bi moglo tako kritiziranih izjav urediti na takšen način, da bi "pretirana ocena" višine neke zgradbe lahko šla skupaj z neorgansko rastjo. To, ali je izjava (da p) resnična ali neresnična, je stvar načina, kako stvari so (ali je p); to, ali je neka izjava pretirana (če se to vprašanje pojavi – kar je odvisno od vrste izjave in možnosti jezika), je stvar načina, kako stvari so (tj., *ali* je bilo tam več ali manj kot 2.000 ljudi). Toda ali je neka izjava preveč zgoščena[14] ali preveč splošna, je odvisno od tega, kaj določen poslušalec hoče vedeti. Svet namreč ne zahteva, da bi bil opisan *raje* na eni stopnji podrobnosti kot pa na drugi.

5. *Doseg besed "izjava", "resnično", "neresnično" in "dejstvo"*. – Ukazi in

[14] "Zgoščena" se mogoče uporablja nekoliko manj pogosto za to, kar nekdo pravi, kot pa za način, kako to pove (to je, "zgoščeno povedano", "kratko in zgoščeno", "zgoščena formulacija"). A lahko porabi 500 besed, da pove to, kar B pove z 200 besedami. Torej bom dejal, da je bila B-jeva formulacija bolj zgoščena kot A-jeva, kar bo pomenilo preprosto to, da je uporabil manj besed.

vprašanja očitno ne zatrjujejo, da so *izjave o* dejstvu: niso resnični *ali* neresnični. V razdelku *6* svojega prispevka nas g. Austin spominja, da obstaja mnogo izrazov, ki po obliki, ki jo uporabljamo za druge namene, kot sta poročilo ali napoved, niso niti vprašalni niti ukazovalni. Iz naše uporabe teh izrazov priporoča, da se odrečemo (predvideva, da se jim tudi v praksi na splošno odrekamo) označevanju z "izjavljanje dejstev" ter besedama "resnično" in "neresnično". Filozofi – niti na področju jezika niso zakonodajalci; vendar pa nimam nobene želje, da bi, v nekaterih filozofskih kontekstih, izpodbijal to omejitev besed "izjava", "resnično", "neresnično" na to, kar sem prej imenoval "dejstva podajajoča" vrsta diskurza.

Kar mi povzroča večje težave je Austinova začetna analiza tovrstnega diskurza, kjer se mi dozdeva, kakor da ga je prisilila, da je to omejitev pripeljal dlje, kot je želel ali nameraval. In tu obstajata dve težavi, ki jih moramo, čeprav sta povezani, razlikovati. Prvič, obstajajo težave, ki so ukoreninjene v relacijski teoriji resnice kot taki; drugič, če je ta "teorija resnice" razkrita kot neka precej nerazvita analiza te izjave podajajoče uporabe jezika, pa te težave vztrajajo v drugačni obliki.

V prvi vrsti so dejstva vrste mačka-na-predpražniku priljubljena izbira za pristaše iste vrste naziranja kot g. Austin. Tu imamo namreč eno stvar (en kos dejanskosti), ki sedi na drugi: oba lahko, če želimo (*če* smo pripravljeni sprejeti napake, komentirane zgoraj v 2 razdelku), obravnavamo skupaj, kot da tvorita nek posamezen kos, temu pa potem rečemo dejstvo ali stanje stvari. Sledeče stališče se lahko zdi precej verodostojno: reči, da je izjava (ki sem jo podal jaz ali ti), da je mačka na predpražniku, resnična, pomeni to, da je to tridimenzionalno stanje stvari, s katerim je dogodek mojega podajanja te izjave povezan z demonstrativnimi konvencijami, takšne vrste, s katerim je stavek, ki ga uporabljam, povezan deskriptivnimi konvencijami. Za druge vrste dejstev pa je že dolgo znan da so bolj problematična: na primer dejstvo, da mačke ni na predpražniku, ali dejstvo, da obstajajo bele mačke, ali da mačke preganjajo miši, ali da bo moja mačka, če ga bo dobila, razbila jajce in pojedla vsebino. Poglejmo najpreprostejše od teh primerov, ki vključujejo negacijo. S kakšno vrsto stanja stvari (kosom dejanskosti) je stavek, "Mačka ni na predpražniku", povezan z deskriptivnimi konvencijami? Izključno s predpražnikom?

S psom na predpražniku? Z mačko na drevesu? Popravek stališča g. Austina za negativne izjave (to je, "S je resničen" = "Stanje stvari, s katerim je S povezan z demonstrativnimi konvencijami, ni takšne vrste, s katero je afirmativna oblika S povezana z deskriptivnimi konvencijami"), ki bi morda koga zamikal, uničuje preprostost te zgodbe z ustvarjanjem potrebe po drugačnem smislu besede "resnično", kadar obravnavamo negativne izjave. Najslabše pa šele sledi. Demonstrativnih konvencij ne uporabljajo vse izjave. Eksistenčne izjave jih ne, niti izjave (celo relativno) neomejene splošnosti. Ali naj zanikamo, da so to izjave, ali pa naj ustvarimo nadaljnji smisel pridevnika "resnično"? In kaj je nastalo iz tega nejezikovnega korelata, tega kosa dejanskosti? Ali je to, v primeru

eksistenčnih ali splošnih izjav, kar celoten svet? Ali, v primeru negativnih eksistenčnih izjav, neka brezoblična neprisotnost?

Ta stališča so poznana kot ugovori korespondenčni teoriji resnice, vendar pa bi se morali, če bi hoteli z njimi kot takimi napredovati, v preveliki meri obesiti na to teorijo. To, kar jih dela zanimive, je njihova moč razkrivanja, kako neka takšna teorija v odgovor na svoje notranje pomanjkljivosti privzema preozko pojmovanje dejstva izjavljajoče uporabe jezika. Austinov opis pogojev, pod katerimi je neka izjava resnična – obravnavan kot analiza dejstva izražajoče uporabe – se nanaša zgolj na afirmativne subjektno predikatne izjave, tj. na izjave, pri podajanju katerih se nanašamo na eno ali več lokaliziranih stvari ali skupin stvari, dogodkov ali nizov dogodkov, in jo ali jih karakteriziramo na nek pozitiven način (identificira predmet ali predmete in lepi nalepke). Ta opis ni apliciran na negativne, splošne in eksistenčne izjave, niti neposredno na hipotetične in disjunktivne. Strinjam se, da mora katerikoli jezik, ki je zmožen dejstva izjavljajoče uporabe, imeti neka sredstva za izvajanje te funkcije, na katero g. Austin posebej usmerja svojo pozornost, in da so druge vrste izjav o dejstvih lahko razumljene samo v povezavi s to vrsto. Toda druge vrste *so* druge vrste. Na primer, besedo "ne" lahko koristno obravnavamo kot neke vrste izkristalizacijo nečesa implicitnega v celotni uporabi opisnega jezika (ker noben predikat ne bi imel nikakršne opisne moči, če bi bil kompatibilen z vsem). Vendar pa iz tega ne sledi, da je negacija (tj. eksplicitna izključitev neke značilnosti) neke vrste afirmacija, da so negativne izjave pravilno obravnavane v jeziku, ki je primeren za afirmativne izjave. Ali pa vzemimo primer eksistenčnih izjav, pri katerih mora nekdo ločevati dve vrsti demonstracije oziroma reference. Najprej obstaja vrsta, s katero omogočamo našim poslušalcem, da identificirajo neko stvar, osebo, dogodek ali niz dogodkov – to, kar potem v nadaljevanju na nek določen način podrobno opišemo. Nato pa je tu še druga vrsta, s katero preprosto nakažemo prizorišče. Prva ("*Miki* ima garje") odgovarja na vprašanje: "O kom (o čem) govorimo?" Druga ("*Tom* je mačka") pa na vprašanje: "Kje?" Očitno je, da nobeden od delov eksistenčnih izjav ne izvaja te prve funkcije, čeprav je Austinova razlaga reference-z-opisom bolj primerna za referenco takšne vrste, kot pa za ostale. Jasno pa je tudi, da velika večina eksistenčnih izjav ne odgovarja na vprašanje "Kje?", čeprav dovoljujejo tovrstno spraševanje. Razlika med različnimi vrstami izjav in njihovimi skupnimi relacijami vsekakor zahteva skrben opis. Ničesar ne moremo doseči s tem, da jih vse skupaj zmečemo v isti koš pod nek opis, ki je primeren zgolj za eno, pa čeprav je to njihova osnovna vrsta.

6. *Sklep.* — Moj osrednji ugovor tezi g. Austina je sledeč. On opisuje pogoje, ki morajo obstajati, da lahko neko izjavo pravilno razglasimo za resnično. Njegov podroben opis teh pogojev je, z nekaj zadržki, do neke mere pravilen – čeprav je v nekaterih pogledih preozek. Osrednja napaka je predpostavljati, da pri uporabi besede "resnično" trdimo, da so takšni pogoji izpolnjeni. Da je to napaka, je pokazano s podrobnim pregledom obnašanja besed, kot so "izjava", "dejstvo" itd.

in besede “resnično” same ter s pregledom številnih različnih vrst izjav. To je tudi razkrilo nekatere od načinov, kako beseda “resnično” dejansko funkcionira kot sredstvo zatrjevanja. To, kar pa v največji meri vnaša zmedo v predmet te razprave, je neuspeh v ločevanju naloge pojasnjevanja narave določene vrste komunikacije (empirično informativne) od težave dejanskega funkcioniranja besede “resnično” v okviru te vrste komunikacije.